

Památné zvony ve zhořské farnosti vyzvánějí již několik století

Z dějin zvonů se dovídáme, že malé zvonky znali již ve starověku Asyřané, Egypťané, Židé i Řekové. Nejstarší velké zvony se zpočátku kovaly. Jejich lití bylo složeno z 20 % cínu a 80 % mědi; způsob výroby litím byl vynalezen počátkem V. století v Kampanii.

V zemích Koruny české se používání zvonů šířilo s křesťanstvím již v X. století. Nejstarší český zvon zv. Štěpánovský přivezl kníže Břetislav z Polska, ale ten byl v roce 1824 přelit do novodobé podoby. Největšímu rozkvětu se zvonařství u nás těšilo koncem XV. a začátkem XVI. století.

Náš Kraj Vysočina se může pochlubit mnoha památnými zvony. Za nejstarší zvon v Čechách a na Moravě je údajně pokládán zvon Vilém, který dosud vyzvání z věže kostela Nanebevzetí Panny Marie v Havlíčkově Brodě. Je bez datace, avšak dle historických posudků ho zvonaři odlili kolem roku 1335, možná i dříve. Je vysoký 125 cm a váží 2 tuny.

Další dva památné zvony, již po šest století, dosud vyzvánějí z věže farního kostela sv. Markéty ve Zhoři; i ty jsou rovněž pokládány za nejstarší v ČR. Menší – nad schodištěm – nese latinský nápis: „IN . S . MARGARETHA O LUCAS . MARCUS . MATHEUS . JOHANNES . A . D . MCCCC .“ (K svaté Markétě O Lukáš, Marek, Matouš, Jan, L. P. 1400). Spodní průměr má rozměr 70 cm, na výšku 55 cm; zvon váží 192 kg; ladění D2. Druhý, větší zvon, nese nápis tohoto znění: „+ TENŤ ZVON + DOLYŤSME + K SWATEMU + WAWŘYNCU + DO KRASONYTZ + LETH + BOZIHO TISYŤ + PYETISŤ PATNASŤ +“. Zvon má spodní průměr 85 cm, na výšku měří 70 cm a váží 332 kg; ladění H1. Jak vysvětlit údaj v nápisu zvonu, že byl ulit do Krasonic? Ve *Vlastivědě Moravské – Velkomezeříčský okres* (vydání z roku 1907 od P. Augustina Kratochvíla) jsem se dočetl, že na věži kostela sv. Jiljí v Rudě je třetí zvon s nápisem: „*K swaté Markiétě do Zhorze...* – více zde není uvedeno. Když jsem v současné době po něm pátral, sdělil mi p. farář, že již na věži v Rudě není. Byl asi zrekvírován za I. světové války. Dá se tedy předpokládat, že k záměně zvonů došlo při odběru ze zvonařské dílny, zvláště, když v té době přepravci (poddani) byli vesměs negramotní.

Je až neuvěřitelné, že se oba zvony ve Zhoři zachovaly až do dnešních časů, jakoby se naší vesnice nedotkly události mnoha válečných let a nedávných

dvou světových válek. Vždyť oba již zvonily i na dřevěné zvonici, která kdysi stávala vedle románského kostelíka na hřbitově.

Jak si vážili zhořští farníci svých zvonů, které pořizovali ze sbírek, o tom vypovídají zápisy kronik i různé archivní doklady. Děje se tak i v současné době, kdy v přífařené obci Stáj byl pořízen z darů rodáků a místních občanů nový zvon pro kapli sv. Jana Nepomuckého. Slavnostní vysvěcení tohoto zvonu se konalo 17. května 2003. I v roce 2007 byl 2. června v další přífařené obci Arnolec pořízen a vysvěcen nový zvon pro místní kapli sv. Vendelína.

„Nechť tyto zvony – jako památníky dnešní doby – ještě dlouho vyzvánějí občanům těchto obcí a zvou je vždy ke svornosti a srdečnému svazku, ve kterém se má udržovati vzájemná láska...“, pronesl starosta jedné obce při jejich svěcení.

Rekvizice zvonů

Podnět ke sbírání kovů, zejména zvonů, vyhlásila vždy vojenská správa pro válečné účely. Měď, cín a další kovy (tzv. zvonovina) se používaly na výrobu válečných zbraní, zejména hlavní děl aj. (tzv. dělovina).

Právní podklad pro rekvizice v I. světové válce vydalo Ministerstvo kultu a vyučování výnosem ze dne 9. května 1916 pod č. j. 631. V něm se praví, že *„...k sejmutí kostelních zvonů se přikročí dle vyhotovených výkazů, které pořídili faráři... K rekvizici jsou určeny zvony vyrobené v 18. a 19. století, starší k zachování.“* Pak následují pokyny, jak se má celá akce vykonat pod řízením okresního vojenského velitelství. K tomuto ministerskému výnosu vyzvala 7. června 1916 biskupská konsistoř v Brně, aby se historicky cenné zvony vždy zachovaly po dohodě s příslušným vojenským velitelstvím. Bohužel, mnohdy na toto přání nebyl brán zřetel.

Právní podklad pro rekvizici zvonů ve II. světové válce vydal Okresní úřad (magistrát) v Jihlavě podle vládního nařízení č. 414/41 Sb. ze dne 26. listopadu 1941. Na zvony, které byly převzaty, vydal tzv. stvrzenky, na nichž byla zapsána kromě vlastníka i jejich skupina a váha v kilogramech. Dle těchto dokladů, uložených v Národním archivu v Praze, byly z naší farnosti odevzdány tyto zvony: kostel sv. Markéty ve Zhoří – 2 ks o váze 103 a 16 kg, z Arnolce – 2 zvony o váze 90 a 20 kg, z Nadějova – jeden zvon o váze 16 kg a ze Stáje jeden zvon o váze 19 kg.

O historicky vzácných zvonech v kostele sv. Markéty ve Zhoří u Jihlavy je také zmínka v biskupské vizitační zprávě z roku 1662 – tedy ještě před stavbou nynějšího kostela.

Bezirksbehörde (Magistrat) in
Okresní úřad (magistrát) v

Iglau

Zweite Ausfertigung.
Druhé vyhotovení.

Empfangsbescheinigung Nr. 3
Stvrzenka čís. ①

über die unten angeführten Bronzeglocken,
die gemäß der Reg. Vdg. vom 26. November
1941 Slg. Nr. 414,
von oben genannter Bezirksbehörde
(Magistrate) übernommen wurden.

na níže uvedené bronzové zvony, jež byly
převzaty podle vládn. nař. ze dne 26. listopadu
1941 č. 414 Sb.
výše uvedeným okresním úřadem
(magistrátem).

Name des Ablieferers:
Jméno odevzdavatele:

Dočekal Jan

Wohnsitz des Ablieferers: Ort:
Bydliště odevzdavatele: Místo:

Arnoldsdorf
Arnolce
Gemeinde Arnoldsdorf
obec Arnolce

Strasse/Platz:
Třída/náměstí:

Nr.: 1
čís.:

Name des Eigentümers:
Jméno vlastníka:

Lfd. Zahl. Běžné číslo	Gruppe		Gewicht in kg	Lfd. Zahl. Běžné číslo	Gruppe		Gewicht in kg
	der abgelieferten Glocken		der abgelieferten Glocken		der abgelieferten Glocken		der abgelieferten Glocken
	skupina	váha v kg			skupina	váha v kg	
odevzdaných zvonů							
1.	A		20	6.			
2.	A		90	7.			
3.				8.			
4.				9.			
5.				10.			
Stückzahl: Počet kusů:			2	Gesamtgewicht: Celková váha:			110

Iglau

Datum:

18. IV. 1942

(Signature)

Stvrzenka na odebraný zvon Janu Dočekalovi z Arnolce, 1942.

Zvony ve zhořské farnosti

Zhoř – kostel sv. Markéty

Do Zhoře byly v letech 1802 a 1848 dodány na věž ještě další dva menší zvony, které byly v I. světové válce rekvírovány.

První, zv. „**UMÍRÁČEK**“, s obrazem sv. Floriána a nápisem „**F + J + H**“ z roku 1802, vážil 30 liber (tj. 13,5 kg), spodní průměr měl 28 cm. Oznamoval úmrtí farníků.

Druhý, zvaný „**sv. Leopold**“, s obrazem Ukřižovaného a nápisem „**GE-GOSSEN v. Josef Hilzer Iglau 1848**“, vážil 54,5 liber (30,5 kg), spodní průměr měl 38 cm. Užíval se při bohoslužbách a jako hlasatel požárů.

Oba dva zvony byly v I. světové válce obci odebrány pro válečné účely. Situaci při odběru těchto zvonů podrobně popsal tehdejší farář P. Cyriak Novotný ve *Farním věstníku*, roč. I., č. 1. a 3. z roku 1920.

Třetí zvonek, zv. „**Sanktusník**“, který nebyl rekvírován, byl zavěšen na malé věžičce nad presbytářem. Vyrobita ho jihlavská zvonařská firma v roce 1888 o váze 6 kg. Dříve se používal ke zvonění pomocí provazu, vedeného z presbytáře při mši v okamžiku proměňování.

V roce 1927 byly pořízeny nové dva zvony, náhradou za rekvírované. Zápis o tom ve farní kronice říká: „...o pouti dne 17. července 1927 konána ve Zhoři slavnost posvěcení dvou nových zvonů, které vyrobila firma „Manoušek“ v Brně. První zvaný „Umíráček“ s nápisem „**Sv. Josefe, oroduj za nás**“ o váze 17 kg, druhý větší s nápisem: „**Sv. Maria, oroduj za nás**“ a na opačné straně „**Co válka vzala – láska dala**“, o váze 103 kg. Oba ověčené zvony ve slavnostním průvodu nesli farníci od fary přes hřbitov do kostela, kde byla slavnost svěcení provedena za velké účasti, zejména přespolečných farníků. Před svěcením požádala básní družička Ludmila Klimová /čp.22/ světitele místního faráře P. Viktora Mastného a Dr. Karla Večeřu /stajského rodáka a profesora na brněnském semináři/ o posvěcení. Na to její sestra Františka přednesla báseň „Zvonům“, družičky ze Stáje Marie Urbanová, z Nadějova Marie Klímová a ze Zhoře Antonie Budínová rovněž zarecitovaly básně. Při svěcení účinkoval místní kostelní sbor se sólovým zpěvem Stanislava Malce, profesora gymnasia ve Slaném a syna varhaníka a místního učitele Theodora Malce. Menší zvon pokřtěn jménem **Josef**, větší jménem **Maria**. Finanční částka na zaplacení byla poskytnuta z darů farníků. Na příklad Hedvika Kašíková z Nadějova darovala 2000 Kč a dala podnět k pořízení těchto zvonů. Menší zvon zaplatil rovněž výminkář z chalupy ze Zhoře – Leopold Vavera. Složil naň

ve farní kanceláři 600 Kč a vymínil si, by se zaň déle zvonilo až zemře – jinak by se to do známosti nedávalo, že lidé by někteří mu spílali. Při montáži těchto dvou zvonů na věži byly dva původní z roku 1400 a 1515 otočeny o 90 stupňů, u jednoho bylo vyměněno příslušenství a srdce... Zhořští agrárníci z nepochopitelných důvodů tuto slavnost ignorovali a v té době pořádali v sále „u Vítků“ taneční zábavu. “ Tolik ze zápisu ve farní kronice.

V roce 1941 a 1942 byly na základě protektorátního nařízení provedeny soupisy zvonů a následně jejich rekvizice. Z farní kroniky se dovídáme: „O vánocích roku 1941 nařídil okresní úřad v Jihlavě soupisy všech kostelních zvonů. Místní duchovní správce P. Viktor Mastný se maximálně snažil, aby alespoň dva nejstarší zvony z roku 1400 a 1515 ve Zhoři zůstaly. Intervenoval v této věci dopisem okresnímu hejtmánovi Koblischkovi a u Dr. Vacka svým spolužákem z gymnasia MUDr. Janem Havelkou. Žádosti bylo vyhověno a oba starobylé zvony ve Zhoři zůstaly.“

Dne 28. března 1942 byly ze Zhoře odvezeny dva zvony: první zvaný „Sv. Maria“ o váze 103 kg a druhý zv. „Umíráček“ o váze 16 kg: „V pátek před 28. březnem je z věže sňali místní kováři Ludvík Koumar a František Kaňka, starosta obce Petr Koumar a zvoník Jindřich Budín. Po sejmutí byly přemístěny na dvůr Antonína Vomely č. 25, zde zváženy a odvezeny do skladu Sativy v Polné. Zvonek na malé věžičce, který sňal a zvážil Ludvík Koumar /vážil 6 kg/, zůstal ve Zhoři. Pan farář vše sdělil v německé řeči okresnímu úřadu v Jihlavě.“ Stvrzenka Okresního úřadu v Jihlavě ze dne 18. dubna 1942 o převzetí těchto zvonů dle vládního nařízení č. 414/41 Sb. ze dne 26. listopadu 1941 je uložena v Národním archivu v Praze.

Stáj – kaple sv. Jana Nepomuckého

V I. světové válce byl rekvírován zvon vyrobený v roce 1752 s obrazy P. Marie a sv. Metoděje. Vážil 20 kg, spodní průměr 33 cm s nápisem: „**S. Maria ora pro nobis In Brunn 1752**“.

V roce 1920 si stájští pořídili sbírkou a darem patrona Emanuela Collalto zvon nový, ale jen železný, který jako náhradní zde zvoníval do roku 1929.

V roce 1929 dal stájský rodák ThDr. Karel Večeřa /profesor dogmatiky na brněnském alumnátu/ vyrobit u firmy „Manoušek“ v České u Brna nový zvonek, který na svatodušní pondělí posvětil místní farář P. Viktor Mastný. Zvonek nesl nápis:

**„Piu XI. – svatému Otcí, zesnulému P. Františku a milé Staji
věnují tři kněží – rodáci 1929 – Zdravas...“**

Zvon sv. Markéta z r. 1400 ve Zhoři

Zvon sv. Vavřinec z r. 1515 ve Zhoři

Kaple sv. Jana Nepomuckého ve Stáji – pohlednice z r. 1940

Zvonek darovali tři kněží – stájští rodáci, a sice již jmenovaný ThDr. Karel Večeřa, P. Bohumil Běhal, farář ve Velkých Starovicích, a P. Josef Bradáč, kaplan v Kopidlnu v Čechách. V nápisu jmenovaný P. František /Pavlíček/, rovněž rodák ze Stáje, tehdy již zemřelý farář v Cetkovicích, byl pochován ve Zhoři.

Ocelový zvonek byl uložen na půdu kapličky. O této slavnosti posvěcení nového zvonku byl zveřejněn článek v brněnském časopisu *Selské hlasy* č. 25, roč. 1929.

Dle archivního dokladu (stvrzenky č. 5 z 18. 4. 1942 Okresního úřadu v Jihlavě) byl tento zvon v roce 1942 rekvírován pro válečné účely dle vládního nařízení č. 414/41 Sb. ze dne 26. 11. 1941. Dle zápisu vážil 12 kg a za obec jej předal příslušným orgánům Josef Vaněk z čp. 9. Železný zvon, pořízený v roce 1920, pak sloužil až do roku 2003.

Požehnání novému zvonu pro tuto kapli udělil brněnský biskup Mons. Vojtěch Cikrle v sobotu dne 17. května 2003 za účasti mnoha věřících z okolních obcí. Zvon byl pořízen z darů rodáků a místních občanů za cenu 22 000 Kč a vyroben ve zvonařské dílně Marie Tomáškové-Dytrychové v Brodce u Přerova. Spodní průměr má 32 cm, hmotnost (váhu) 22 kg a ladění e3. Denně zvonívá dle nastavené časomíry.

Arnolec – kaple sv. Vendelína, opata

Dle seznamu zvonů farnosti zhořské byl zde v roce 1915 umístěn zvonek z roku 1848 o váze 70 kg a průměru 57 cm. Ten byl asi v I. světové válce rovněž zrekvírován.

Dle zápisu ve farní kronice se dovidáme: „*Dne 8. března 1936 při odpoledním „křesťanském cvičení“ posvětil místní duchovní správce P. Viktor Mastný nový zvonek pro kapli, který vyrobila firma „Manoušek“ v Brně s nápísem „Svatý Vendelíne – oroduj za nás !“ Zvonek stál 500 Kč a částku darovali muž. Klímovi z č. 6 v Arnolci. Z této částky byla vyplacena taxa 30 Kč konsistoři, 20 Kč Chrámovému družstvu v Pelhřimově za kolaudaci a 20 Kč stála doprava drahou.*“

Dle archivního dokladu – stvrzenky č. 3 z 18. 4. 1942 Okresního úřadu v Jihlavě – byly v tomto roce rekvírovány dva zvony: jeden vážící 20 kg a druhý o váze 90 kg. Oba zvony předal za obec Jan Dočekal z čp. 1.

V rámci oslav 600 let od první písemné zprávy o obci a 110. výročí založení Hasičského sboru byl rovněž požehnán nový zvon při mši, kterou sloužil dne 2. června 2007 strahovský opat P. Michael Pojezdný OPraem. Poté byl

zvon zavěšen na věž opravené kaple. Oslav se rovněž zúčastnil i hejtman Vysočiny RNDr. Miloš Vystrčil v čele delegací okolních starostů.

Nadějov – kaple sv. Floriána

Dle farního seznamu zvonů z roku 1915 zde byl umístěn zvonek o spodním průměru 35 cm a váze 24 kg. V poznámce p. farář P. Novotný uvádí, že „*ho nemohl dále popsat, ježto je umístěn nepřístupně na věžičce – prý velmi starý*“. Další záznam o zvonech v době I. světové války v Nadějově chybí. Až v roce 1942 dle stvrzenky č. 4 Okresního úřadu v Jihlavě ze dne 18. 4. 1942 byl zde dle vládního nařízení zrekvírován zvonek o váze 16 kg, který za obec odevzdal František Klement z čp. 25. Na uprázdněnou zvoničku pak Nadějovští zavěsili malý zvonek z kaple sv. Václava. Po druhé světové válce si pak ze sbírek pořídili zvonek nový, který byl posvěcen místním duchovním správcem P. Viktorem Mastným dne 17. června 1951 za velké účasti farníků. Objednán a dodán byl prostřednictvím Chrámového družstva v Pelhřimově. Plánovaný církevní průvod ze Zhoře k této slavnosti nebyl již velitelstvím SNB v Jihlavě povolen. Původní zvonek se vrátil zpět na Skryjovu kapličku sv. Václava při cestě do Věžnice a tento zde vyzvání dodnes.

Nadějov – kaple sv. Václava

Dle farního zápisu sem malý zvonek věnovala rodina Skryjova z Nadějova po roce 1929. Je zde zavěšen dodnes.

Lipina – místní zvonička na návsi

Dle farního zápisu byl dne 15. srpna 1933 s velkou slávou za účasti mnoha farníků posvěcen zvonek v této osadě, patřící pod zhořskou farnost. Byl zavěšen u silnice na dřevěnou zvonici. Ten byl patrně v roce 1942 rovněž rekvírován /doklad chybí/.

Dne 29. května 1950 v pondělí svatodušní odpoledne o třetí hodině zde zhořský farář P. Viktor Mastný slavnostně posvětil zvonek nový o váze 30 kg, a to za velké účasti farníků, zejména mládeže.

Zde již na průběh slavnosti dohlížel v civilu štábní strážmistr SNB Pařivoda ze Zhoře, i když tato církevní akce musela být povolena Krajským velitelstvím SNB v Jihlavě.

Čestná občanství města Polná

V letošním roce uplyne 160 let od udělení prvního čestného občanství města Polná v roce 1852, o kterém rozhodlo obecní zastupitelstvo zvolené při prvních konstitučních volbách v červenci roku 1850.

Na úvod krátké vysvětlení, co vlastně pojem „čestné občanství“ v dnešní době znamená: *Čestné občanství je institut správního práva. Je udělováno osobnostem, které se zasloužily o udělovatele nebo k němu mají zvláštní vztah. V ČR lze v současnosti udělit pouze čestné občanství obce, města nebo městské části hlavního města Prahy, a to fyzickým osobám, které se zasloužily o jejich rozvoj. O udělení nebo odnětí čestného občanství rozhoduje zastupitelstvo v samostatné působnosti. Udělení čestného občanství státu je teoreticky možné jen formou zvláštního zákona.* Ottův slovní naučný, vydání 1893, popisuje „čestné občanství“ takto: *Čestné občanství jest vyznamenání, které obec udílí za zvláštní zásluhy, jež si někdo získal o veřejnost vůbec, zvláště pak o obec samu. Dle § 9 obecn. zřiz. českého ze dne 16. dubna 1864 má každá obec na vůli jmenovati zasloužilé muže, jsou-li rakouští občané státní, čestnými měšťany nebo čestnými občany...* Pro nás z tohoto textu vyplývají dvě zajímavé informace. Jednak je zřejmé, že v Polné udělili poprvé čestné občanství 12 let před řádným uzákoněním, jednak také zjišťujeme, že udělování této pocty se netýkalo ženského pohlaví.

V průběhu druhé poloviny 19. století bylo čestné občanství města Polná uděleno patnácti občanům. Podle Františka Pojmona s titulem: *Čestný měšťan města Polné.* V uplynulém 20. století získalo toto ocenění pouze devět žijících občanů. Udělení čestného občanství „in memoriam“, které v současné době některé obce udělují, a které nemá oporu v zákoně o obcích, bylo v Polné uděleno pouze jednou. Většina původně oceněných polenských občanů měla k městu určitý vztah. Také za současného zákona o obcích má takto oceněný občan právo vyjadřovat na zasedáních zastupitelstva obce svá stanoviska v souladu s jednacím řádem zastupitelstva obce. Kolikrát toto právo ocenění občané v minulosti využili, již nevíme.

Čtyřmi prvními, kterým bylo čestné občanství 29. října 1852 obecním zastupitelstvem uděleno, byli katoličtí kněží, kteří po určitou dobu působili v Polné a aktivně se podíleli na životě města. V dalších letech udělovalo městské zastupitelstvo čestné občanství i významným osobnostem politického a veřejného života až do počátku první světové války. Po jejím skončení mnoho měst a obcí včetně Polné udělovalo čestná občanství významným osobnostem poli-

tického života za zásluhy o vznik samostatného československého státu v zahraničním a domácím odboji. Stejně tomu bylo i po skončení druhé světové války. Časem se ocenění některých osobností stalo nepřijatelným pro tehdejší politické režimy. Za Protektorátu Čechy a Morava musela městská rada na základě příkazu Okresního úřadu v Německém Brodu z prosince 1939 zrušit čestné občanství PhDr. Edvardu Benešovi, udělené mu v Polné v roce 1918. Stejný osud potkal po „Vítězném únoru“ v roce 1948 JUDr. Prokopa Drtinu, kterému bylo uděleno v roce 1946, kdy bylo, mimo jiné, obnoveno i čestné občanství Edvardu Benešovi. Po únoru 1948 jako jednomu z účastníků „za reakční puč“ a po jeho zatčení a uvěznění nově vzniklá rada MNV v Polné čestné občanství Prokopu Drtinovi zrušila. Jinak tomu bylo v případě Klementa Gottwalda, jemuž bylo uděleno čestné občanství v Polné v roce 1946 a znovu mu bylo, tentokrát „povinně“, uděleno na základě návrhu Ústředního akčního výboru Národní fronty v roce 1948 k jeho 52. narozeninám, kdy se stal čestným občanem ve všech obcích ČSR. Je málo známou skutečností, že po dlouhé době, v roce 1987, ocenil městský národní výbor udělením čestného občanství in memoriam Valentina Induse – prvního sovětského vojáka v Polné, který zde položil svůj život.

Koncem 20. století a počátkem nového tisíciletí Polná již nikoho dalšího titulem „čestný občan“ nepoctila. Seznam občanů, kterým bylo v minulosti podle dostupných pramenů čestné občanství uděleno, a to včetně jejich zásluh pro jeho udělení, byl publikován v Polensku č. 1/2008. Nedopatřením chybí v seznamu jméno dlouholetého polenského starosty Jindřicha Volence, kterému bylo uděleno v roce 1935 při dovršení sedmdesáti let života.

Čestné občanství města Polná bylo po dlouhé době uděleno až v 21. století. Čestným občanem města Polná se stal 12. září 2010 Mons. ThLic. Dominik Duka, OP, v době udělení arcibiskup pražský a primas český, v současnosti již kardinál, jmenovaný v únoru 2012 papežem Benediktem XVI. Čestné občanství mu bylo předáno starostou města Jindřichem Skočdopole na slavnostním aktu za účasti významných hostů veřejného a církevního života v děkanském chrámu Nanebevzetí Panny Marie, kde obdržel plaketu čestného občanství společně se symbolickým klíčem od města Polná.

Závěrem připomínám, že prvním čestným občanem Polné se stal kněz P. Václav Michal Pešina*, který byl kaplanem a katechetou na polenské škole a od roku 1852 infulovaným – majícím právo nosit infuli, tj. biskupskou čepici a mitru – kanovníkem u sv. Víta v Praze.

*) O tom více: Prchal, J.: *Dopis Václava Michala Pešiny z Čechorodu městu Polné*. Polenský zpravodaj, č. 3/2003, s. 15–16.

Zrušení povinnosti odvodu „desátého mandelu“ pro děkanství polenské

(pokračování příspěvku z minulého čísla)

Dobroutov

Jméno povinného	Č. p.	Výměra		Ocenění		Částka výroční		Jistina výkupní	
		jiter	sáhů	zl.	kr.	zl.	kr.	zl.	kr.
Václav Šturm	1	39	185	12	42 ³ / ₄	4	14 ¹ / ₄	84	45
František Havlíček	2	34	635	11	10 ³ / ₄	3	43 ² / ₄	74	30
Jan Pazour	3	16	248	5	15	1	45	35	-
František Vomel	6	27	981	8	58 ² / ₄	2	59 ² / ₄	59	50
František Došek	9	9	338	2	59 ² / ₄	-	59 ³ / ₄	19	55
Václav Polívka	11	30	947	9	56 ² / ₄	3	18 ³ / ₄	66	15
Jakub Matějček	14	15	665	5	0 ² / ₄	1	40 ¹ / ₄	33	25
Václav Vomela	16	22	1430	7	26 ² / ₄	2	28 ³ / ₄	49	35
Vojtěch Sedláček	19	5	707	1	46	-	35 ¹ / ₄	11	45
Jakub Vlk	21	29	678 ¹ / ₂	9	33 ³ / ₄	3	11 ¹ / ₄	63	45
Kašpar Čaloud	23	17	6 ¹ / ₆	5	31 ² / ₄	1	50 ² / ₄	36	50
Ondřej Matouš	26	16	217 ⁴ / ₆	5	14 ³ / ₄	1	45	35	-
Antonín Vavroušek	31	25	848	8	17 ³ / ₄	2	46	55	20
Jan Peřina	32	13	327 ² / ₆	4	17 ³ / ₄	1	26	28	40
Vavřinec Vomela	33	-	482	2	2 ³ / ₄	-	41	13	40
Josef Vomela	34	24	1166	8	2 ¹ / ₄	2	40 ³ / ₄	53	35
Václav Jelínek	36	12	1838	4	4 ¹ / ₄	1	21 ² / ₄	27	10
František Panáček	37	27	1111	9	-	3	-	60	-
Petr Čaloud	40	10	335	3	19	1	6 ² / ₄	22	10
Jan Coufek	41	29	746	9	34 ² / ₄	3	11 ² / ₄	63	50
Jan Čaloud	43	27	400	8	51 ¹ / ₄	2	57	59	-
Kašpar Vavroušek	44	30	1496	10	3 ¹ / ₄	3	21	67	-
Matěj Weber	49	20	806 ² / ₆	6	39 ³ / ₄	2	13 ¹ / ₄	44	25
Martin Pavelka	56	9	832	3	5 ³ / ₄	1	2	20	40

Jan Matějčíček	62	8	932	2	47 ¼	-	55 ¾	18	35
Tomáš Vomela	63	11	1144	3	48 ¾	1	16 ¼	25	25
Josef Čaloud	65	13	532	4	20	1	26 ¾	28	55
František Vomela	69	14	973	4	44 ¾	1	35	31	40
Václav Vomlel	73	8	423	2	41 ¼	-	53 ¾	17	55
Kašpar Čaloud	74	21	1001	7	1 ¾	2	20 ¾	46	50
SOUČET				188	17 ¾	62	46 ¼	1255	25

Hrbov

Jméno povinného	Č. p.	Výměra		Ocenění		Částka výroční		Jistina výkupní	
		jiter	sáhů	zl.	kr.	zl.	kr.	zl.	kr.
Antonín Strnad	1	18	79	5	52	1	5 ¼	39	5
Josef Brabec	3	12	681	4	2 ¼	1	20 ¾	26	55
Marie Brabcová	8	7	1496	2	34 ¾	-	51 ¾	17	10
Josef Pařík	13	2	1400	-	56	-	18 ¾	89	25
Josef Brabec	15	35	370	11	27	3	49	76	20
Jan Došek	16	33	1381	11	0 ¼	3	40	73	20
Jan Laška	17	30	1242	10	0 ¼	3	20	66	40
Jakub Urban	19	34	834	11	13 ¼	3	44 ¾	74	50
František Dvořák	21	25	884	8	18 ¼	2	46	55	20
Jan Vomlela	22	37	186	12	3 ¾	4	1 ¼	80	25
Petr Novák	23	24	768	7	57 ¼	2	39	53	-
Jan Petřík	28	14	713	4	41 ¾	1	34	31	20
František Klusáček	30	28	561	9	12 ¾	3	4 ¼	61	25
Ludvík Sadil	Polná	15	1426	5	10	1	43 ¼	34	25
Tomáš Honza	34	24	345	7	52 ¼	2	37 ¾	52	30
František Dvořák	35	42	286	13	42 ¾	4	34	91	20
František Pařík	39	32	1004	10	36 ¼	3	32	70	40
Tomáš Folta	41	26	803	8	36 ¾	2	52 ¼	57	25
Tomáš Chalupa	42	38	879	12	31 ¾	4	10 ¾	83	30
Filip Havlíček	43	12	229	3	56 ¾	1	19	26	20
František Brabec	46	8	1478	2	54	-	58	19	20
Václav Brabec	55	7	1472	2	34 ¾	-	51 ¾	17	10
SOUČET				167	14 ¼	55	44 ¼	1114	45

Pojmonova *Polná*?

Jméno vlasteneckého kněze, redaktora, spisovatele a překladatele P. Františka Pojmona (1817–1902) je v oblasti regionální historiografie Polenska nesmazatelně zapsáno. Ať již jako zakladatele obrozenecké knihovny, jednoho z prvních čestných měšťanů polenských, štědrého mecenáše církevních i obecně prospěšných podniků, či zkrátka jenom vlastníka měšťanského domu na Sezimově náměstí, ve kterém našla sídlo dnešní Husova knihovna. V obecně povědomí Moravanů vstoupil František Pojmon jako pilný člen Sušilovy družiny a redaktor významného církevního časopisu *Hlas Jednoty katolické*.

Životopis Františka Pojmona by se však nedal označit za úplný, kdyby nebylo zmíněno jedno z nejvýznamnějších Pojmonových děl – a sice **monografie *Polná*** – *popis dějepisný, místopisný a statistický*, pojednávající o historii, a vlastně i současnosti, Pojmonova rodného města. Publikace byla vydána vlastním nákladem autora v poměrně vysokém nákladu; tisk prováděla Biskupská knihtiskárna v Hradci Králové.

Málo známou skutečností je, že *Polná* byla vydána ve dvou podobách – roku 1897 vyšla v dražší pevné vazbě, kterou Pojmon též rozesílal zdarma svým přátelům a příznivcům, a následujícího roku 1898 byla vydána i ve vazbě měkké, aby se stala dostupnější chudší vrstvě obyvatel. Čistý výnos z prodeje publikace věnoval P. Pojmon s dobročinností sobě vlastní ve prospěch polenského chorobince. Kniha o 206 stranách s několika desítkami fotografických příloh se stala první vydanou monografií o Polně a setrvala v tomto postavení až do roku 1992. Shodou okolností, roku 1991 byla zásluhou zdejšího nakladatelství Romance, vedeného Miluší Skočdopolovou, Pojmonova publikace vydána znovu jako reprint, a tím se opět mohla rozšířit mezi dnešní zájemce. V současné době se chystá k vydání i druhý reprint, tentokrát v nakladatelství GARN v Brně.

Brožované vydání Pojmonovy monografie z roku 1898.

Pojmon si pro svou *Polnou* zvolil jako motto Ciceronův výrok „*Nevěděti, co se událo, dříve nežli ses narodil, jest vždy pacholetem býti.*“ Domnívám se proto, abychom uvedenému výroku dostáli, že není na škodu zamyslet se nad genezí Pojmonovy *Polné*. Ačkoliv o uvedené knize bylo napsáno již několik příspěvků v regionálním tisku, vnesl stín pochybnosti nad autorstvím P. Pojmona již ve 30. letech historik Břetislav Rérych. Ten uvedl v zásadě tolik, že P. Pojmon podstatnou část údajů použitých ve své publikaci převzal z rukopisů někdejšího polenského kaplana Karla Pražana.¹

Karel Pražan se narodil ve Skutči v rodině ševce dne 2. července 1843 a na kněžství byl vysvěcen v Hradci Králové 25. července 1868. Po zařazení jako kaplan v Třeboníně a Přelouči nastoupil ve funkci mladšího kaplana dne 21. ledna 1871 do Polné. Kněz Karel Pražan je dnes právem považován za prvního skutečného historika našeho města, který se historií intenzivně zabýval a zjištěné informace z pramenů se pokoušel i kriticky hodnotit. Jeho práce byla bohužel přerušena předčasnou smrtí dne 13. prosince 1883² a dodnes z ní zůstala objemná rukopisná kniha poznámek v polenském muzeu³ a dokonce komplexní zpracovaný rukopis o historii města

*P. Karel Pražan (1843–1883).
Městské muzeum Polná.*

¹ V publikaci *Rodáci a obyvatelé města Polné*, vydané jako separát v roce 1935, uvádí na s. 22, že „*jádrem Pojmonova díla byly použité rukopisy P. Karla Pražana.*“ Na s. 43 již uvádí, že „*Z jeho [rozuměj Pražanových] rukopisů některé části vydal P. Pojmon ve svých dějinách.*“ Je nutné si uvědomit, že Břetislav Rérych děkana Pojmona osobně znal jako jednoho z dobrodinců polenského muzejního spolku a s Pojmonovým blízkým spolupracovníkem Alfonsem Hornekem (viz níže) pracoval v muzejním spolku přes deset let, a to i v době pokračujících prací na monografii – Rérychovy informace je tedy nutno považovat za vysocí věrohodné.

² MZA Brno, E 67 – Sbirka matrik, kniha 6808, pag. 615. Karel Pražan zemřel relativně náhle na edém plic a žaludeční vředy. Ještě pouhé dva dny před svou smrtí prováděl církevní obřad.

Polné a polenského panství *Beschreibung, Lage und Geschichte der Burg und Stadt Polna*, uložený v Moravském zemském archivu v Brně⁴ – dodnes pouze velmi málo známý, neboť je psán německy kurentem. Dá se tedy hovořit o tom, že autorem první monografie o historii Polné byl právě Karel Pražan; jeho práce však nikdy nebyla vydána.

P. František Pojmon (1817–1902). Autor neznámý, olejomalba v majetku Římskokatolické farnosti-děkanství Polná.

podával poměrně střízlivé dobrozdání o stáří kostelíka sv. Kateřiny. Zachovaly se i listy s relativně ucelenými výseky polenské historie. Bylo by však možné z dochovaných Pojmonových poznámek sestavit kompaktní práci, jakou publikace *Polná, popis dějepisný, místopisný a statistický* bezesporu je?

Pokusme se nyní Rérychovo tvrzení o „vypsání poznámek Karla Pražana“ kriticky zhodnotit. Při prozkoumání části Pojmonovy pozůstalosti v Městském muzeu v Polné lze pod sig. Po-20/B/213 nalézt některé Pojmonovy záznamy, týkající se historie našeho města. Z nich plyne, že Pojmon se zabýval regionálními dějinami již v době svého studia na biskupském alumnátu v Brně v letech 1837–1841. Činil si výpisky z dobových edic pramenů, např. *Codexu diplomaticus et epistolaris Moraviae* aj. Nelze též přehlédnout, že František Pojmon patřil od roku 1859 mezi první korespondenty Moravského zemského archivu v Brně pro znojemský okres.⁵ Během svého života přeložil několik originálů privilegií od polenských pánů, starostovi Antonínu Pittnerovi

³ Městské muzeum Polná, Po-2369, 3084-85, FS 38.937 – *Výpisy a výňatky z děl svrchu uvedených týkajících se dějin hradu, města a panství Polná. Léta Páně 1877, 9. října na den sv. Diviše. Od vel. pana P. Karla Pražana, tehdejšího kaplana v Polné, rodáka ze Skutče.*

⁴ MZA Brno, F 188 – Velkostatek Polná, Přibyslav a Pohled, kart. 147, i. č. 1896.

⁵ MZA Brno, G 22 – archivní korespondenti, kart. 1, i. č. 9. Činnost archivních korespondentů ustala v roce 1866.

Výše uvedená signatura Po-20/B/213 obsahuje relativně ucelený soubor rukopisných textů, které, až na drobné výjimky, sloužily jako **koncept později vydané Pojmonovy monografie**. Zařazení k předmětnému konceptu by bylo možné uvažovat u 443 folií, pod jednotnou signaturou uložených. Většina listů (až na porůznu vložené listy s historickými poznámkami a výpisky) je formátu 21 x 17 cm a obsahuje často několik, až pět, různých číslování stran – celek byl zjevně několikrát přečíslován. Na první pohled je zřejmé, že soubor rukopisů je dílem celkem sedmi různých osob, z nichž však tři hrály v projektu patrně pouze marginální roli, s ohledem na počet zachovaných listů. Autorství jediné osoby bylo uvedeno explicitně, a sice u 4 listů, které psal Liberát Půža. Dle písma se podařilo určit pouze další tři jedince – děkana Františka Pojmona se 116 listy, učitele Antonína Klusáčka (1817–1898)⁶ se 152 listy a kaplana Alfonse Horneka (1866–1944) s 31 listy. Jména zbývajících tří osob zůstávají utajena; pro jednoduchost označme tyto neznámé osoby kódem – osoba A1 zanechala celkem 124 listů textu, osoba A2 10 listů a osoba A3 pouze 6 listů.

1/ U listů Františka Pojmona lze vysledovat **souvislý celek 8 folií, které obsahují souvislý a na sebe obsahově navazující text, pojednávající o historii Polné až do doby Jana Ptáčka z Pirkštejna**. Tento celek je doveden až do číslované strany 24, následující listy jsou prázdné.⁷ Ostatní zachované texty Františka Pojmona tvoří v naprosté většině pouze nesouvislé poznámky k historii města a okolí a také výpisky k obecným dějinám českých zemí. Při zamyšlení nad využitelností Pojmonových textů pro účely monografického zpracování pak lze konstatovat, že 24 stran dějin Polné do poloviny 14. století by takový požadavek splňovalo; v ostatních poznámkovitých textech lze spatřovat spíše jenom doplňující materiál.

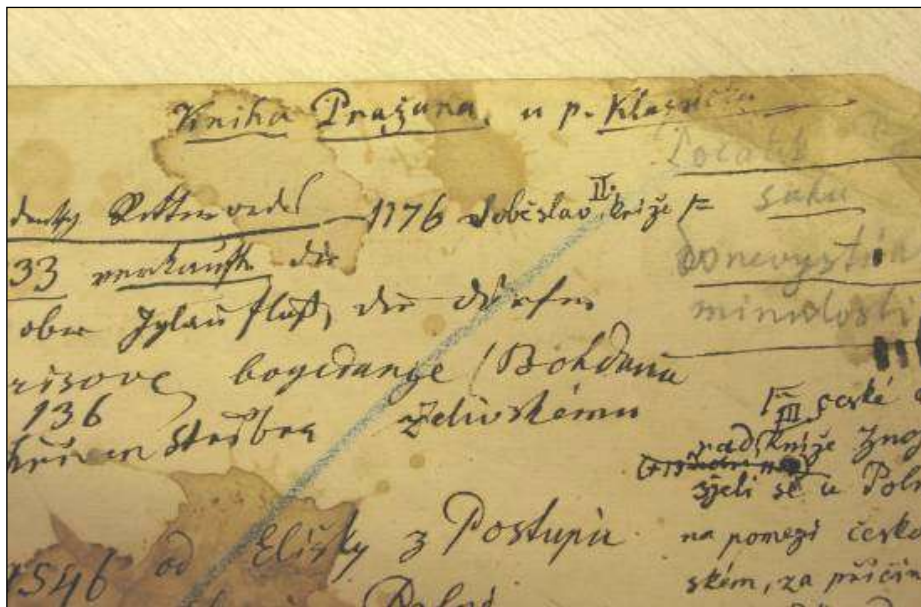
2/ Největší celek listů se dochoval po učiteli Antonínu Klusáčkovi. Jedná se vesměs o souvislé texty, které je možné označit jako přípravu konečného textu monografie. Nutno podotknout, že i mezi těmito texty lze nalézt části, které nebyly využity pro svou přílišnou obecnost. K textu připojoval Klusáček množství vlastních dalších poznámek.

3/ Obdobně jako u Klusáčka připravovala i osoba A1 ve zvýšené míře finální podobu textů monografie; tuto osobu se však dle písma doposud nepoda-

⁶ Rodák z Polné, **Antonín Klusáček**, působil na zdejší hlavní škole jako produčitel a později učitel od roku 1847. Ve městě proslul jako všestranně aktivní kulturní činitel – mimo jiné spoluzakladatel zpěváckého spolku Čestmír či jako jeden z prvních fotografů na Vysocině. Přispíval též některými hesly do *Riegrova naučného slovníku* a spolupracoval na fyziokratickém výzkumu prof. K. S. Amerlinga. Po přeložení do Škrdlovic se do Polné vrátil až na penzi v roce 1889; právě v několika letech strávených v Polné se zjevně věnoval spolupráci na polenské monografii.

⁷ Právě tyto prázdné listy naznačují, že v dalším navazujícím textu již nebylo pokračováno.

řilo určit. Osoba A2 zanechala 10 listů poznámek, např. o rodu Rožmberků, či výpisky z *Časopisu českého muzea*.

Jedna z poznámek F. Pojmona o využití záznamů K. Pražana. Městské muzeum Polná.

Z dochovaných dokladů v Pojmonově pozůstalosti tedy nelze dohledat materiál, ze kterého by vyplývalo, že P. Pojmon sestavil k historii města Polné soubor textů zpracovatelný v rozsáhlejší publikaci. Autorství Františka Pojmona však přesto nelze zcela vylučovat, neboť existuje možnost, že větší část Pojmonových konceptů se v průběhu let ztratila – ačkoliv se to jeví nepravděpodobným, neboť ostatní Pojmonovy rukopisy jsou součástí v muzeu uloženého souboru a obsahují i mnoho pozdějších vpisků osob, podílejících se na sestavování textu monografie.⁸ Nezdá se tedy logickým, proč by k souboru tvořícímu koncept práce byly přiloženy pouze některé Pojmonovy poznámky a (možná existující) ostatní nikoliv. Pokud ale je dochován souvislý Pojmonův rukopisný text, pojednávající o historii města od počátků až do doby Pirkštejnů, který je ukončen několika prázdnými listy, a zároveň i valná část Pojmonových poznámek zaznamenává právě nejstarší dějiny, je možné usuzovat spíše tolik, že P. Pojmona lze označit jako autora textu vytištěné monografie zhruba do strany 21.

⁸ Eventuálně možným uložením těchto hypotetických rukopisů by mohla být písemná pozůstalost Msgre. Alfonse Horneka, která však není dochována, resp. archivována.

Ohledně využití textů P. Karla Pražana je nutné porovnání s uceleným Pražanovým dílem, uloženým v Moravském zemském archivu v Brně. Pražanův německý rukopisný text je představován 270 stranami. Rozdíl mezi Pojmonovou monografií a Pražanovým spisem se však příliš nestírá; i když v některých částech jsou si oba texty velice podobné, generálně lze podotknout, že Pražan věnuje více pozornosti i obecným českým dějinám, kdežto Pojmonova vytištěná monografie se snaží zahrnovat do textu převážně pouze s Polnou přímo související poznatky. Kromě obdobného členění kapitol dle jednotlivých šlechtických rodů a shodnosti některých využitých pramenů a literatury mnoho podobnosti nenalzáme. O to více musí být brán zřetel na významnější Pražanovu práci, a sice rukopisnou knihu neuspořádaných poznámek k historii města. Bádání v Pojmonově pozůstalosti a jeho výpiscích informací přineslo své ovoce, když bylo nalezeno hned několik **vlastnoručných přípisků P. Pojmona, že čerpal z „Pražanovy knihy“ – Pražanovy poznámky tedy měl k dispozici a využíval je.**

Za podstatné však považuji uvést, že v době, kdy P. Pojmon publikaci o Polné vydával, byl již téměř slepým starcem – ze svědectví tehdejšího kaplana Antonína Máky (1867–1929)⁹ vyplývá, že pořádacích prací se z toho důvodu ujal polenský starší kaplan a zároveň jednatel muzejního spolku Alfons Hornek.¹⁰ Tomu odpovídá i stav konceptu monografie, uloženého v Městském muzeu v Polné – je zcela evidentní, že textům svých spolupracovníků dával právě Hornek konečnou podobu prostřednictvím korektur a různých redakčních zásahů. Rozsáhlou statistiku v závěrečné části monografie uspořádal právě zmíněný kaplan A. B. Mák.

Není ani vyloučeno, že zmíněný kaplan Hornek si práci usnadnil využitím již řečené rukopisné knihy P. Pražana, která se jako zdroj k doplnění chybějícím údaji přímo nabízela – ostatně Pražanovu práci měl svého času u sebe i učitel Klusáček, jak plyne z přípisku P. Pojmona a několika stran Klusáčko-

⁹ Mák, Antonín B.: *Město Polná*. Německý Brod 1903, s. 32. **P. Antonín Bohumil Mák** se narodil ve Stružinci u Jičína; na svou rodnou obec nikdy nezapomněl a podporoval ji různými drobnějšími nadacemi. Dodnes zde stojí tzv. Mákova lípa, kterou nechal v roce 1901 zasadit. Jako kaplan v Polné působil v letech 1895–1909, načež byl přeložen jako farář do Sopot. Během svého působení v Polné sepsal několik menších publikací a velmi pečlivou genealogii rodů Máků a Losenických. Kvůli nervové chorobě odešel roku 1919 předčasně do penze a 29. dubna 1929 v Sopotech zemřel.

¹⁰ **Msgr. Alfons Hornek**, rodák z Humpolce, byl vysvěcen na kněžství dne 15. července 1888. Působil jako kooperátor ve Velké Losenici a Nížkově a kaplan v Krucemburku, v letech 1891 až 1908 ve stejné funkci v Polné. Zde se účastnil spolkového života; mj. vykonával v letech 1896–1908 velmi aktivní funkci jednatele Spolku polenského muzea. V podpoře muzejnictví ostatně pokračoval i po svém odchodu do Příbyslavi, kde byl v roce 1923 jmenován okresním vikářem, později i čestným papežským komořím a čestným kanovníkem královéhradecké katedrální kapituly. Roku 1941 odešel do penze a dožil na odpočinku v rodném Humpolci.

vých vpisků přímo v knize, a samotná Pražanova kniha poznámek byla zjevně často využívána, jak dokládá časté podtrhování tužkami různých barev. Na Hornekovu práci vypadá i tolikrát podivovaně zařazení P. Pojmona mezi významné polenské rodáky – autoři různých článků poukazovali na tuto skutečnost jako na jistou zvláštnost a projev vlastní neskromnosti P. Pojmona. Je však možné, že Františka Pojmona do publikace zařadil spíše P. Hornek jako projev úcty ke starému vlasteneckému knězi, který si bez toho zařazení k několika nejvýznamnějším polským osobnostem pro svůj nadregionální význam bez jakýchkoliv pochybností zaslouží.

Z uvedených údajů se tedy vynořuje hned celý **kolktiv autorů** první polenské monografie – P. František Pojmon a P. Karel Pražan jako shromažďovatelé informací a P. Pojmon zároveň coby autor části textu z nejstarší doby polenských dějin a nakladatel knihy, P. Alfons Hornek jako hlavní pořadatel textu – editor – a jemu nápomocní Antonín Klusáček a další nejméně dvě neznámé osoby, které sestavovaly další kapitoly, a konečně P. Antonín B. Máka jako sestavovatel třicetistránkového schematismu.¹¹

I když naprostou jistotu ohledně autorství první polenské monografie, vydané tiskem, kvůli chybějícím nezvratným dokladům patrně nikdy ne získáme, domnívám se, že je na místě alespoň upravit náhled na tento problém. Pokud pro práci bylo mimo poznámek P. Pojmona prokazatelně využito i materiálů P. Pražana a text sestavovalo několik osob, pak není proč se **kolktivnímu pojetí monografie** *Polná, popis dějepisný, místopisný a statistický* bránit.

Pořadatel monografie P. Alfons Hornek (1866–1944). Městské muzeum Polná.

¹¹ Máka, A. B.: *o. c.*, s. 32.

Obratlovci Polenska

/psáno v roce 1992/

V Polné a nejbližším okolí se vyskytuje 39 druhů savců. Z hmyzožravců je to ježek západní, krtek obecný, rejsek obecný, rejcec vodní, který byl zjištěn v potoku až na okraji města, a bělozubka střeoevropská šedá, chytaná např. v zámku při hubení myší, ale i v některých měšťanských domech na Husově náměstí. Ježek, krtek i rejsek jsou v naší oblasti poměrně rozšířenými druhy, zatímco rejsec a bělozubka se vyskytují zřídka.

Z letounů byli zatím zjištěni netopýři velký, ušatý, vodní, večerní, vousatý, hvízdavý, rezavý a brvitý.

Ze šelem se vyskytují hranostaj, lasice kolčava, kuna skalní, v poslední době silně rozšířená kuna lesní, tchoř tmavý a liška obecná. Na polenský katastr občas zavítá i jezevec lesní a vydra říční, jejíž výskyt se zvyšuje.

Z hlodavců je hojná veverka obecná, s níž se setkáváme nejen v lesích, ale i v zahradách a parcích. U nás se nejčastěji objevuje ve dvou zbarveních srsti – červená a černá forma. Její stav kulminuje při úrodě smrkového semene. Dále jsou to lesní myš norník rudý, ve vodách žijící hryzec vodní, který páchá velké škody na blízkých ovocných stromech a kořenové zelenině. U vod žije i ondatra pižmová, původem ze Severní Ameriky, v křoví u potoků můžeme objevit hnízdo myšky drobné. Velmi hojná je myšice křovinná, u nás vzácnější myšice lesní. Ve městě a v obydlených oblastech je častý potkan a myš domácí. Z plchovitých byl zatím zjištěn plšík lískový a vzácný plch velký. Na polích a loukách žije často ve velkých koloniích hraboš polní, který v některých letech při přemnožení způsobuje značné škody zemědělcům. Dříve na polích hojně syselec obecný a křeček polní téměř vymizeli. Stav zajíce polního a především králíka divokého v poslední době silně poklesly.

Ze sudokopytníků je stále dosti hojný srnec, po druhé světové válce se na Vysočině objevilo prase divoké, které zde má dobré podmínky pro rozmnožování a zvyšování stavu.

Nejčetnější třídou obratlovců jsou na Polensku ptáci. V posledních padesáti letech (sledování prováděno vcelku systematicky od roku 1942) hnízdí na katastru Polné celkem 107 druhů,

z toho pravidelně 77 druhů, nepravidelně 7 druhů. Zcela vymizelo 11 druhů, vesměs následkem změny prostředí, způsobené zejména hospodářskou činností člověka. Naopak nově hnízdí 12 druhů, z toho čtyři pronikly na Polensko při dlouhodobé změně areálu rozšíření (polák velký, polák chocholačka, hrdlička zahradní a labuť velká); ostatní pronikají v poslední době na Vysočinu z okolí. Přímo ve městě hnízdí náš nejpočetnější pták pěnkava obecná, dále sova pušтік obecný, rorýs obecný, od roku 1959 čáp bílý, z pěvců vlaštovka obecná, jiříčka obecná, konipas horský, konipas bílý, rehek domácí, rehek zahradní, sedmihlásek hajní, pěnice pokřovní, pěnice slavíková, budníček větší, lejsek šedý, sýkora modřinka, sýkora koňadra, brhlík, kavka obecná, špaček obecný, vrabec domácí, vrabec polní, zvoněk zelený, konopka obecná, stehlík obecný, zvonohlík zahradní, strnad obecný a kos černý. Od padesátých let u nás hnízdí hrdlička zahradní a v posledních letech pronikly do města některé druhy, hnízdící především v lese: poštolka obecná, kalous ušatý, střízlík obecný, straka obecná, pěvuška modrá, kvíčala, budníček menší, pěnice černohlavá a také občas při okrajích zástavby sojka obecná. Naopak zcela vymizeli chocholouš obecný a bělořit šedý.

Nepravidelně – jen v některých letech – v Polné hnízdí kachna divoká, sova pálená, sýček obecný, krutihlav a dlask tlustozobý. V lesích polenského katastru pravidelně hnízdí pěnkava obecná, strnad obecný, králíček obecný, králíček ohnivý, červenka obecná, kos černý, budníčci: větší, lesní a menší, dále drozd zpěvný, drozd brávník, linduška lesní, sýkory: uhelníček, parukářka a koňadra, pěnice: pokřovní, hnědokřídlá, slavíková a černohlavá, šoupálek dlouhoprstý, hýl obecný, vrána šedá, brhlík, sojka obecná, holub hřivnác, hrdlička divoká, strakapúd velký, datel černý, žluna zelená, káně lesní, jestřáb, krahujec, kukačka obecná, pušтік obecný a kalous ušatý.

Velmi ubylo bažanta, nepravidelně hnízdí křivka obecná, vrána černá a ostříž lesní. Zcela vymizeli tetřívek, skřivan lesní a lelek lesní. Nově hnízdícím druhem se stal ořešník kropenatý, na okraji lesa ťuhýk šedý, dvakrát byl zjištěn hnízdící čížek lesní.

Na polích a lukách je hojný skřivan polní. Jednotvárné velké osevné plochy však silně omezily čejku chocholatou, koroptev, křepelku a rákosníka zpěvného. Z polí zcela vymizeli chřástal polní, sluka otavní a dříve podél silnic hnízdící strnad zahradní. Naopak nově hnízdí bramborníček hnědý a linduška luční.

Na křoviny je odkázán tuhýk obecný a pěnice hnědokřídla, při potocích hnízdí ledňáček, mlynařík a sýkora lužní. Rozšířily se cvrčilka zelená a cvrčilka říční. Na rybnících hnízdí pravidelně kachna divoká, lyska černá, slípka zelenonohá, rákosník proužkovaný, strnad rákosní, potápka malá, občas i potápka černokrká a chřástal vodní. Na rybníku Bor hnízdil několik let i racek chechtavý. Zcela vymizeli rákosníci: obecný a velký a také bukáček malý.

Z plazů je stále dosti hojná užovka obojková, slepýš křehký a zmije obecná.

Obojživelníků velmi ubylo. Žáby jsou zastoupeny ropuchou obecnou, ropuchou zelenou, rosničkou zelenou, skokany: zeleným a hnědým, dále kuňkou žlutobřichou. V tůních je možno zvláště na jaře pozorovat čolka obecného a horského, vzácněji čolka velkého. Z ještěrek se vyskytuje ještěrka obecná a živorodá.

Z ryb žijí v rybnících a potocích Skřýšovském, Ochozském, Zhořském a Jamenském pstruh potoční, plotice obecná, štika obecná, piskoř pruhovaný, mřenka mramorovaná, střevle potoční, hrouzek obecný, mihule potoční, karas, slunka obecná, ouklej obecná, vranka obecná, okounek pstruhový, hořavka duhová. Velmi ubývá tlouště a okouna říčního, zcela již vymizel mník jednovousý. Uměle byli vysazeni kapr obecný, lín obecný, cejn velký, candát obecný. Neobvyklé rozšíření je sledováno u amura bílého, jehož domovem je Dálný východ a dolní tok řeky Amuru. K nám byl dovezen v 60. letech 20. století ze Sovětského svazu. Vlivem neopatrného vysazování, dostatku rostlinné potravy a schopnosti odolně přezimovat je rozšířen do mnoha evropských řek, přehrad a rybníků. Úhoř říční se částečně vysazuje, částečně může připlavat z trdlišť v moři.

Literatura:

Bártík, M.: *Rybí biocenosa Sázavy a jejich přítoků v okolí Havlíčkova Brodu*. Časopis Národního musea, přír. CXXII/1953, č. 1, s. 52–56.

Dyk, V.: *Vertikální zonace ryb v potocích Českomoravské vysočiny*. Vlastivědný sborník Vysočiny, přír. 1/1957, s. 85–95.

Hladík, B.: *Změny v ptactvu širšího okolí Polné v letech 1942–81*. Zprávy Moravského ornitologického sdružení Přerov, 45/1987, s. 7–32.

Hladík, B. – Slavík, B. – Semrád, B. – Kučera, J.: *Ptáci střední části Českomoravské vysočiny, část I. a II*. Vlastivědný sborník Vysočiny, přír. II/1958, s. 123–153, přír. III/1959, s. 131–157.

Bohuslav Hladík jako vedoucí kroužku ochrany přírody v Polné, 70. léta.

Navštivte na internetu webové stránky Klubu Za historickou Polnou

www.kzhp.cz

kde klub prezentuje články, publikace ke stažení, více jak 2500
fotografií a naskenovaných dobových dokladů, aktuality
a zajímavosti z oblasti historie, kultury a osvětové činnosti Polné
a Polenska, informace o činnosti klubu atp...

Uvítáme Vaše názory, připomínky a rady
(viz Kontakt)